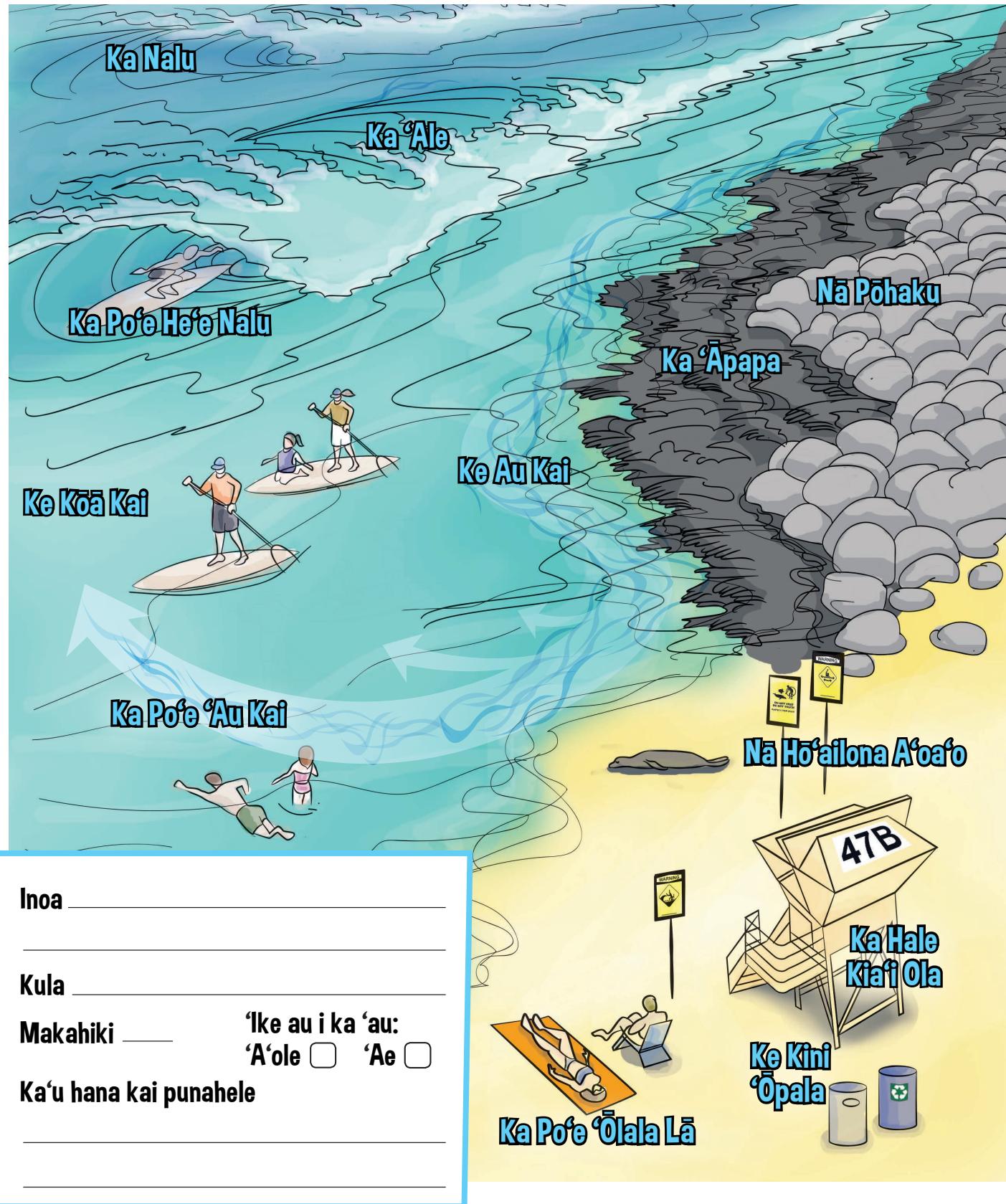

NĀ HANA HO'OPALEKANA KAI A ME KA 'IKE HO'OMALU

HO'OKAMAĀINA PILI KAHAKAI

'O ke kai kekahi māhele ma'amau o ke ola 'ana ma Hawai'i. 'O ke kai ko kākou 'ohana, a pono kākou e mālama pono a aloha i ke kai. He mea nui ke akamai i nā māhele like 'ole o ke kai.

MAKA HANA KA 'IKE

Ke komo 'oe i ka hana, pēlā e akamai ai.

Pono 'oe e maka'ala mau i ka ikaika o ke kai. Āwīwī loa ka loli 'ana o ke kai mai ka maluhia me ka le'ale'a ā weliweli. 'O ia ke kumu he mea nui ke akamai 'oe i nā hana palekana. E akamai 'oe i nā hana ho'opalekana ma ka ho'opa'ana'au 'ana i ka hua'ōlelo "K.A.1." Ke iho 'oe i ka pili kahakai, e ho'omaopopo i kēia mau hana K.A.1. ma mua o ke komo 'ana i loko o ke kai.

K

Kou KULEANA: E'a'o no ke kai

Mai hele ho'okahi i ka pili kahakai. E nīnau 'oe iā 'oe iho: Ua hele nō au i kahakai me kekahi kanaka makua 'eleu? 'Ike nō au i ka 'au? 'Olu'olu nō ko'u na'au e komo i loko o ke kai inā me kēia kona 'ano? Ke hopohopo, mai komo.

A

Na ke kia'i ola e A'O iā 'oe

'Aole loa a ke kia'i ola ma kekahi mau kahakai, no laila, e hele i nā kahakai i loa'a ai ke kia'i ola. E huli i ke kia'i ola e hana nei nāna e a'o iā 'oe. E nīnau aku, "Maika'i nō ke komo au i loko o ke kai i kēia lā?"

'

Pono 'oe e 'IKE no nā mea weliweli

E kali 'oe 10 minuke no ka nānā i ke 'ano o ke kai. He mea weliweli ka nalu, ka makani, ke au kai, ka po'ina nalu, nā pōhaku, ka po'e he'e nalu, a me ka po'e 'au kai. Mai ho'ā'o i ka mea weliweli i 'ole e pilikia 'oe a i 'ole ka po'e ā puni ou inā hopohopo 'oe i ke komo i ke kai. E ho'olohi i kou na'au.

No ka ho'omaopopo no ke 'ano o ke kai, e nānā i ka
www.hawaiibeachsafety.com

POLOLEI A I 'OLE HEWA

Ke 'ike 'oe i kekahi po'e e piholo ana i loko o ke kai, pono 'oe e hana i kēia mau hana:

- E ho'omaopopo, 'o ka mea nui loa, 'o ia ka palekana o ka po'e a pau ma kahakai
- E ho'ā'o e ho'opakele inā 'a'ole 'oe i a'o 'ia i kēla hana
- Kāhea no ke KŌKUA
- Ho'olele i kēia nū hou i nā hoa a pau
- Huli i kahi 'ē
- Hana i ka CPR ke pono
- MAI KOMO i ka pilikia

Nā Hāina: H, H, P, H, P, P

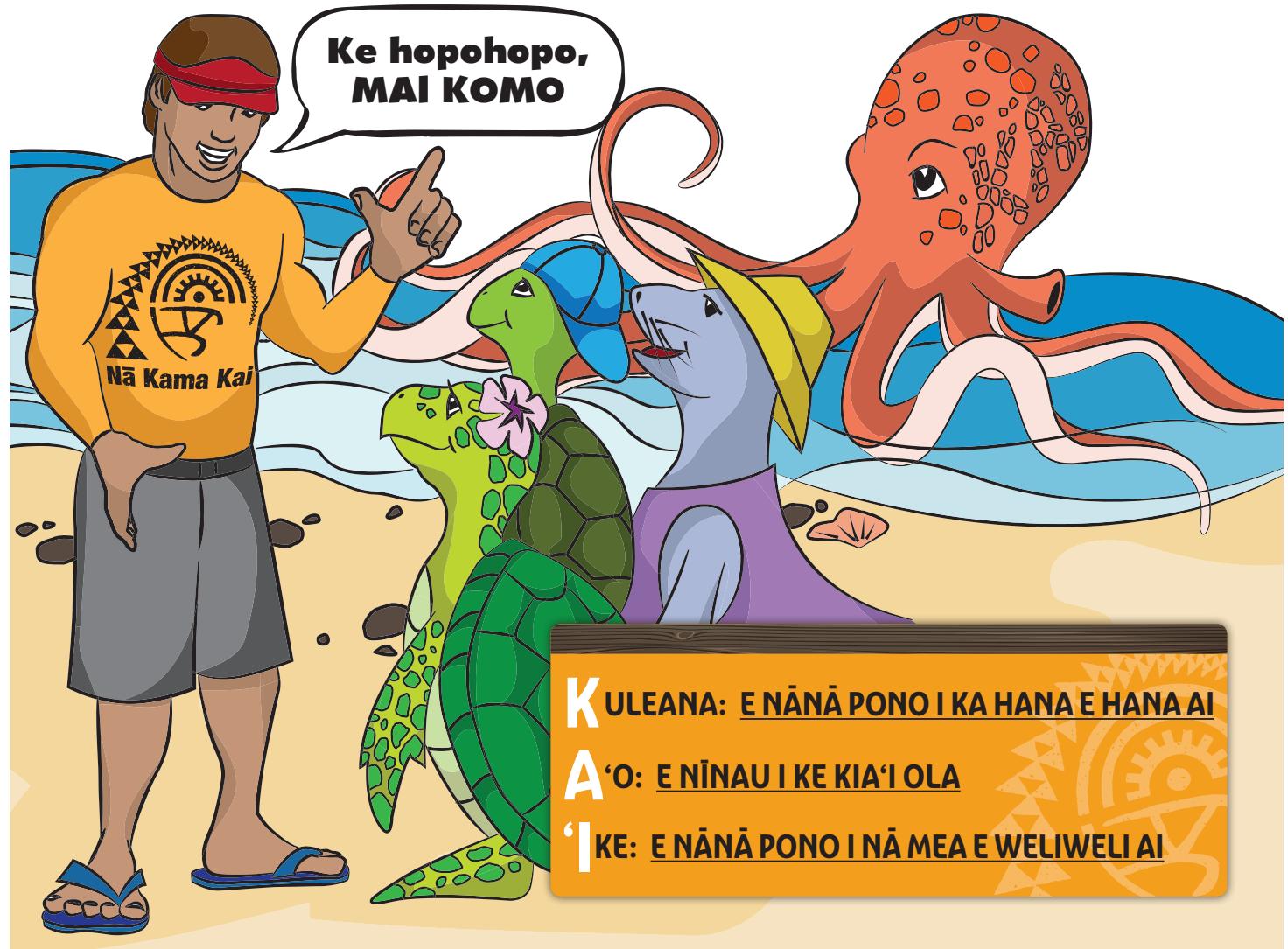

Nānā ka maka, ho'olohe ka pepeiao, pa'a ka waha.

E ho'omaopopo ma mu ao ke komo 'ana! Nui ke kuhi hewa 'ana o nā kānaka i ka ikaika o nā nalu, ke au, a me nā makani.

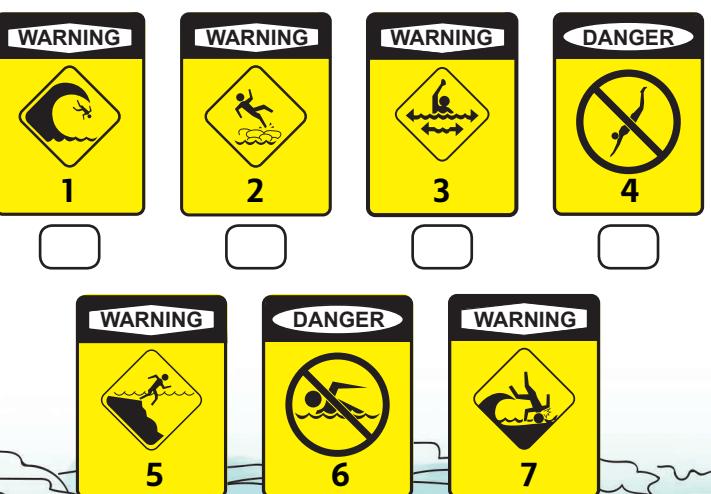
**He Mau Lula
E Ho'omaopopo
Ai Ke Komo
'Oe I Ke Kai**

- 1 Mai huli kou kua i ke kai.
- 2 Mai 'au a he'e nalu 'o 'oe wale nō a e ho'olohe i nā hō'ailona palekana kai ma kahakai.
- 3 E nīnau i ke kia'i ola no ke 'ano o ke kai a inā palekana ke komo 'ana i loko.

Ho'ohālikelike Hō'ailona Mea Weliweli

- A. Weliweli ka Po'ina Nalu
- E. Kai Pi'i Loa
- I. Mai Lu'u
- O. Mai 'Au
- U. Pakika ka Pōhaku
- H. Ikaika ke Au Kai
- K. 'Alu ka Papakū

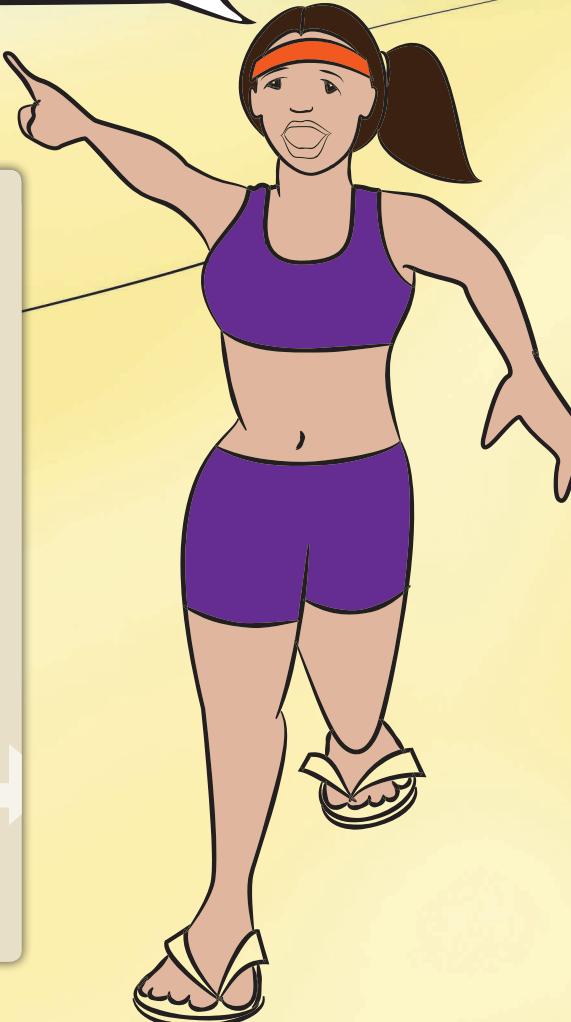
KŌKUA
Pa'a wau ma
ke au kai

Mai kū'ē'ē i ke au kai
E waiho mālie 'oe
E 'au ma ke kaha 'ana i ke au kai

KA HANA KE PIHOLO

Ke 'ike 'oe i kekahi po'e pilikia i ka piholo, e hana penei:

- 1) 'O kou palekana ka mea nui loa
- 2) MAI ho'ā'o i ka ho'opakele inā 'a'ole 'oe i a'o 'ia
- 3) E kāhea no ke kōkua
- 4) kāhea i ka 911
- 5) E maka'ala i ke kūlana pilikia
- 6) E hana i ka CPR ke pono
- 7) MAI komo i ka mea weliweli

EHO'OMALU I NĀ I'A O KE KAI

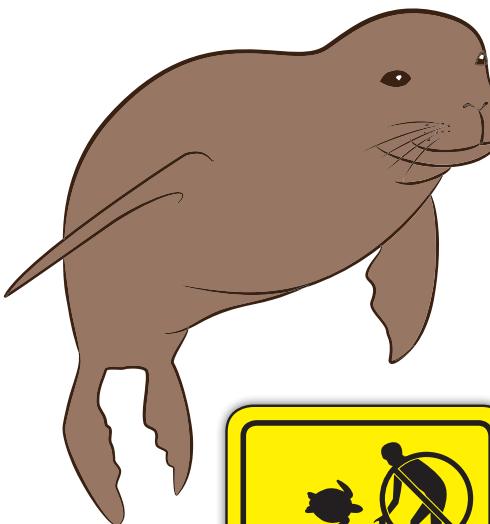
'ILIOHOLOKAUUA 'Illo holo i loko o nā 'ale kai.
He 'olelo no loko mai o Ka Nūpepa Kū'oko'a, 1864

Ka 'Illoholoikauua

KŪLANA: KĀNALUA

HUINA: Ma kahi o ka 1,200, akā, he 4% (48) paha ka emi mai i kēlā kēia makahiki.

MEA'AI: Nui nā mea a ka 'Illoholoikauua e 'ai ai. 'Ai lākou i ka i'a pili papakū, ka ula, ka 'ōpae, ka pāpā'i, ka he'e, a me ka mūhe'e. 'Ai ka 'Illoholoikauua ma kahi o ka 15 paona i'a o ka lā.

Mo'olelo:

- Ho'ohala ka 'Illoholoikauua ma kahi o ka hapakolu o ka lā ma ka 'aeone no ka ho'omaha.
- O ke kahakai one a me ka 'āpapa kahi e hānau pēpē ai ka 'Illoholoikauua me ka hānai pū iā lākou. I laila nō ho'i e māunu ai ko lākou 'ili a ho'omaha lākou.
- O ka mea mā'amau, he 'ai ka 'Illoholoikauua ma kahi pāpā'u ā hiki i ka 200 mīka ka hononu. Akā, hiki nō ke lu'u ā hiki i ka 500 mīka!
- Hānau ka 'Illoholoikauua i nā wā like 'ole i loko o ka makahiki, akā, 'o Malaki me Apelila ka wā e nui ai ka hānau 'ana.
- Noho nā 'Illoholoikauua wāhine ma ke kapa kai, a i'ole ma ke kai pili i ke kapa kai, me kā lākou mau keiki ā piha 6 pule.

Nā mea e kānalua ai ka laupa'i 'ana

- A'ole lawa ka i'a na lākou ma nā Mokupuni o ke Komohana 'Ākau o Hawai'i
- Ho'okūkū lākou me nā i'a 'e a'e nāna e uhai i'a, e like me ka ulua a me ka manō
- Emi ko lākou wahi e noho ai ma kahakai ma muli o ke kūkulu hale 'ana
- Hihia i loko o ka 'ōpala i loko o ke kai
- Hana 'ino nā 'Illoholoikauua kāne i nā wāhine a me nā keiki
- Ka manō
- Nā kānaka e ho'oluhi ana iā lākou, 'oi aku ke loa'a ka 'Illoholoikauua keiki
- Hopu hewa ka po'e lawai'a
- Ka ma'i

Ka hana e ho'omalu ai iā lākou

Ho'omalu 'ia ka 'Illoholoikauua ma lalo o ka Endangered Species Act a me ka Marine Mammal Protection Act. Kōkua ka po'e pā'a 'ohana i ka ho'omalu 'ana iā lākou ma:

- Ka ho'one'e 'ana i nā 'Illoholoikauua keiki i kahi kūpono hou a'e e noho ai, ka lapa'au 'ana i nā 'Illoholoikauua 'eha, a me ka ho'opakele 'ana i nā 'Illoholoikauua hihia ma loko o ka 'ōpala
- Ka hā'awi lā'au 'ana
- Ka wehe 'ana i ka manō Calapagos
- Ka ho'one'e 'ana i nā 'Illoholoikauua kāne hana 'ino

Hiki iā 'oe ke kōkua ma:

- Ka wehe 'ana i ka 'ōpala ma kahakai me nā 'āpapa
- Ka ho'ohana 'ana i ka makau 'a'ohē kohe
- Ka ho'omamao 'ana mai nā 'Illoholoikauua ma kahakai he 150 kapua'i ka mamao
- Ka ho'opā'a 'ana i nā holoholona mālama me ke kaula ho'ohēle 'ole e ho'opā'i ka 'Illoholoikauua
- E ho'omaopopo i ka NOAA ma ka (888) 256-9840 a i'ole RespectWildlife@noaa.gov

Ua 'ike nō 'oe?

- He 'ōiwi ka 'Illoholoikauua ma Hawai'i nei, ma nā mokupuni o ke komohana 'ākau nō kekahi. 'Ohe o lākou loa'a ma kekahi wahī 'ōko'a ma ka honua.
- I ka hana 'ana ā 'oi aku ka palekana e ola ai ka 'Illoholoikauua, ke pi'i nei ko lākou heluna ma nā mokupuni nui o ka pae 'āina. 'Aole ke aupuni e halihali nei i nā 'Illoholoikauua hou aku i nā mokupuni nui a 'ole nā 'Illoholoikauua e ne'e nei mai mai nā mokupuni mai o ke komohana 'ākau.
- Ua noho ka 'Illoholoikauua ma ka pae 'āina 'o Hawai'i no nā makahiki he mau miliona, ma mua loa o ka hiki 'ana mai o nā kānaka.
- A'ole nā 'Illoholoikauua e ho'opau nei i ka huina i'a ma ka pae 'āina. Ua emi i ka .009% ka nui o ko lākou 'ai 'ana i ka i'a ma ke kai o ka pae 'āina. Ua emi loa aku kēlā ke ho'ohālike me kānaka, nā manō, a i'ole ka ulua.

HONU'EA

Ka Honu Me Ke Kuapo'i he 'Ea

KŪLANA: Kānalua

HUINA: Hana pūnana ma kahi o 20 mau wāhine i kēlā kēia makahiki ma Hawai'i

MEA'AI: He 'ai kēia 'ano honu i nā 'ano mea like 'ole, 'o ka mea ulu 'oe, nā 'ano i'a like 'ole nō ho'i e like me ka 'ūpi, ka limu, a me nā i'a iwi 'ole.

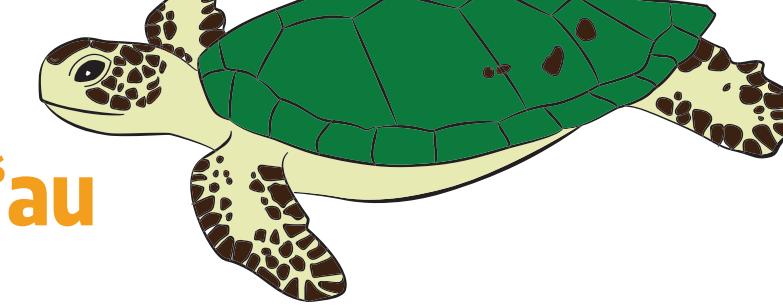
HONU LŪ'AU

Ka Honu Me Ka 'I'o 'Oma'oma'o He Lū'au

KŪLANA: Ho'oweliweli 'ia

HUINA: Hana pūnana ma kahi o 800 po'e wāhine ma Hawai'i

MEA'AI: He 'ai ka honu lū'au i nā 'ano limu like 'ole

Nā mea e kānalua ai ka laupa'i 'ana o ka honu 'ea a me ka honu lū'au

- Ke alualu 'a'e kānāwai 'ana (Pāpā 'ia ke alualu honu ma ke kānāwai i kēia wā, akā, ua alualu 'ia no nā kenekulia he nui. Ua alualu 'ia ka honu 'ea no ke kuapo'i nani, a alualu 'ia ka honu lū'au no ka hua, ka 'i'o, ka hinu, ka iwi, a me ke kuapo'i.)

- Ka hopu hewa 'ia 'ana ma nā ko'a kai pili kapa kai
- Ka ma'i
- Ka pā 'ana i ka moku holokai
- Ka emi 'ana o ka 'āpapa a me nā kahakai e hana pūnana ai
- Ka limu malihini ulu wale, ka haumia kai
- Nā ka'a holoholo ma nā kahakai e hana pūnana ai, nā kukui, a me nā ahi ho'omoana
- Nā holoholona po'i i'a, 'o ka 'ole 'oe, ka pōpoki 'oe, a me ka manakuke
- Ka po'e kānaka ho'oluhi
- Ka loli o ke aniau

Ka hana e ho'omalu ai iā lākou

Ua ho'omalu 'ia nā honu kai ma lalo o ke Kānāwai 'o ka U.S. Endangered Species Act a me ke kānāwai o ka moku'āina 'o Hawai'i

- E māka'ika'i i nā honu a pau mai ka 10 a 'oi kapua'i ka mamao (3 mīka)
- E ho'ohana i ka makau 'a'ohē kohe
- Ke hihia kekahi honu, e wehe mua i ke aho ma mua o ka ho'oku'u 'ana

- E hō'ike no nā honu make a 'eha paha, a e hō'ike no ka 'ike 'ia o nā honu 'ea a pau i ka NOAA Fisheries Sea Turtle Program: on O'ahu call NOAA ma ka (808) 725-5730 or 286-4377 (after hours) a i'ole RespectWildlife@noaa.gov

Ua 'ike nō 'oe?

- Lō'ihi ke ola 'ana o ka honu a mālie ka ulu 'ana. Ola lākou i ke kai a me ka 'āina.
- A pau ke kīko 'ana o nā keiki mai loko mai o ka hua, hele lākou i ka huaka'i he 3 ā 5 paha makahiki ka lō'ihi.
- Ho'i nā honu 'ano o'o nō ma kahi kokoke i ke kapa kai e ulu ai ā o'o maoli.
- 'A'ole hiki ke hānau hua ka honu ā piha 25 ā 35 makahiki, a hiki ke ola 100 paha makahiki hou aki.

Ka honu i loko o ka mo'olelo ku'una

- He i'a 'ōiwi ka honu, no laila, he mea nui nō ia i loko o ka mo'olelo o Hawai'i. 'Ike 'ia i loko o nā mo'olelo i haha'i 'ia ai e nā kūpuna.
- Hō'ike 'ia no ka honu ma loko o ke ko'i honua, 'o Kumulipo. Ho'omau kekahi mau 'ohana i ka nānā i ka honu i 'aumakua i kēia wā.
- He mea ka honu i ho'ohana 'ia i loko o nā hana i mālama 'ia ma ka heiau a 'ai 'ia i'a ma waena o nā lāhui o ka Pākīpīka. Ho'omalu 'ia ke alualu 'ana ma lalo o nā kapu a ke ali'i.

E LAUHOE MAI NĀ WA'A; I KE KĀ, I KA HOE; IKA HOE, I KE KĀ; PAE AKU I KA 'ĀINA.

Hoe pū nā po'e a pau i ka wa'a; kā'ia ka liu a hoe nō, kā hou a hoe hou, hana pēlā ā kū aku i ka 'āina.

KE AHUPUA'A

Ke nānā aku 'oe i nā kuahiwi mai kai mai, 'ike 'ia nō 'ekolu mau māhele o ke ahupua'a; 'o uka, aia ma luna o ke kuahiwi me nā kula o uka o ka 'āina; 'o kula, 'o ia ka 'āina pālahalaha ma uka; a 'o kai, 'o ia nā māhele o ka 'āina pili i ke kapa kai. Ola i ka wai.

Ke helele'i ka ua, kahe ka wai i loko o nā kahawai mai uka a kaha ma kula, a puka nō ho'i i kai. Na ka wai e ho'ola i nā mea ola a pau o ke ahupua'a: nā kānaka, nā holoholona, a me nā kumulā'u. Inā 'a'ole kākou mālama pono, na kēia wai e halihali i nā mea haumia a me ka 'ōpala i ke kai, a pi'i ka pilikia nō nā 'ia. 'Ike 'ia ka hopena o nā hana ma uka ma ke kai. 'O ia ke kumu no kākou ke kuleana e mālama pono i ka 'āina mai uka ā ke kai.

Kāpili 'ia nā wa'a o ka wā kahiko i ke kumu koa o uka. He hō'ike'i ke kēia no ka pili o nā mea a pau o ke ahupua'a mai uka ā ke kai.

E MĀLAMA I KE KAI, A E MĀLAMA KE KAI IĀ 'OE

E ho'oma'ema'e i ka pili kahakai a ola nā mea a pau.

HO'OHIKI

'O au, 'o, _____, e ho'okō au i ko'u kuleana e mālama pono i ke kai i kūpono loa no nā hanauna e hiki mai ana. Ke ho'ohiki nei au e:

1. A'o i nā mea a pau e hiki ai no ke kai.
2. Ho'omau i nā kuleana o ko'u mau kūponu no ke kai.
3. Ho'ohau'oli i ke kahakai me ka palekana pū a hana e like me nā hana ho'opalekana o ke KA'I ma mua o ke komo 'ana i loko.
4. Nānā pono i nā 'īlioholoi kauaua, nā honu, a me nā 'ia like 'ole a pau a ho'omamao i 'ole au e ho'oluhi i ko lākou 'ai a me ka ho'omaha 'ana.
5. Ho'opō'ai hou, ho'ēmi i ka 'uha'uhā, kiloi pono i ka 'ōpala ma nā wahi a pau o ke ahupua'a.
6. A'o hou aku i ko'u 'ike a paipai i ko'u 'ohana e komo i ka mālama kai me a'u.

E HO'OHANA I KOU 'IKE I KA MAKEMAKIKA NO KA HO'OMAOPONO I KA 'OLELO I HŪNĀ 'IA MA LALO NEI!

Ke mālama au i ke kai,

<i>m</i>	24	50	14	18	48	99	36	33	74	66	33	27	87	24	20
	÷3	÷5	÷2	-17	-40	÷99	÷6	-31	-68	÷66	-30	÷9	÷87	-12	÷4
8															

PAPA HO'ĀKĀKA

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
a	e	i	o	u	k	l	m	u	ā	ō	'

Ha'aha: MĀLAMA KE KAI IĀ

KULEANA:
E NĀNĀ PONO I KA HANA
E HANA AI

A'O:
E NĪNAU I KE KIA'I OLA

'IKE:
E NĀNĀ PONO I NĀ MEA
E WELIWELI AI

A'oa'o ho'opalekana! Ke 'ike 'oe ua lepo ke kai, mai komo i loko. 'O ka mana'o o kēia, he pilikia nō ma uka ma ke kahe 'ana o ka wai ma ke ahupua'a. Ke halihali 'ia aku nei nā mea haumia he nui loa mai uka ā ke kai. E maka'ala i nā 'olelo a'oa'o he Brown Water Advisories.

HO'OKALE

Ka kuli 'ana i nā 'āina ma ka moana.

He wa'a he moku, he moku he wa'a.

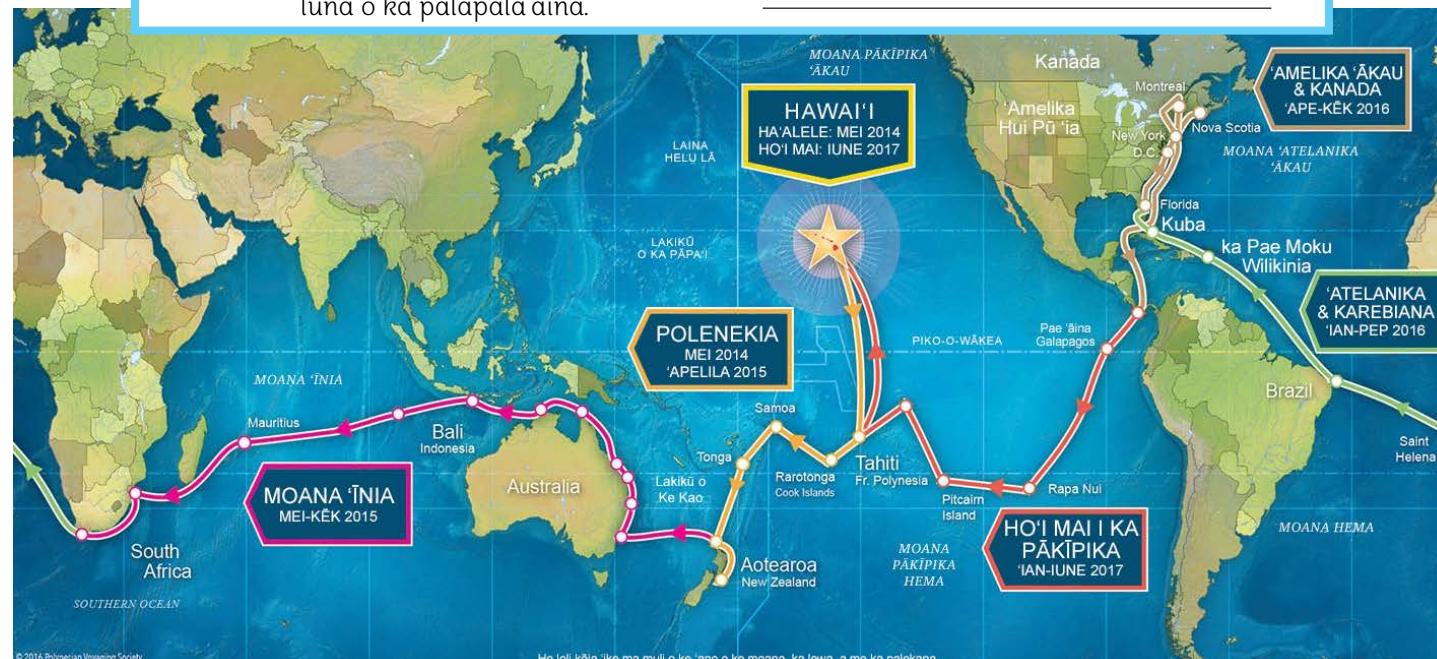
'O ka wa'a ko kākou moku a 'o ka moku ko kākou wa'a.

'O ka po'e Hawai'i ka lāhui 'ōiwi o ka pae 'āina 'o Hawai'i. Ua noho nā kūpuna ma kēia pae 'āina no nā hanauna he lehulehu loa. Helu 'ia ka mo'okū'auhau ma 'elua 'ano ko'ihonua: he ko'ihonua kupu mai loko mai o ka 'āina a he ko'ihonua pae wa'a.

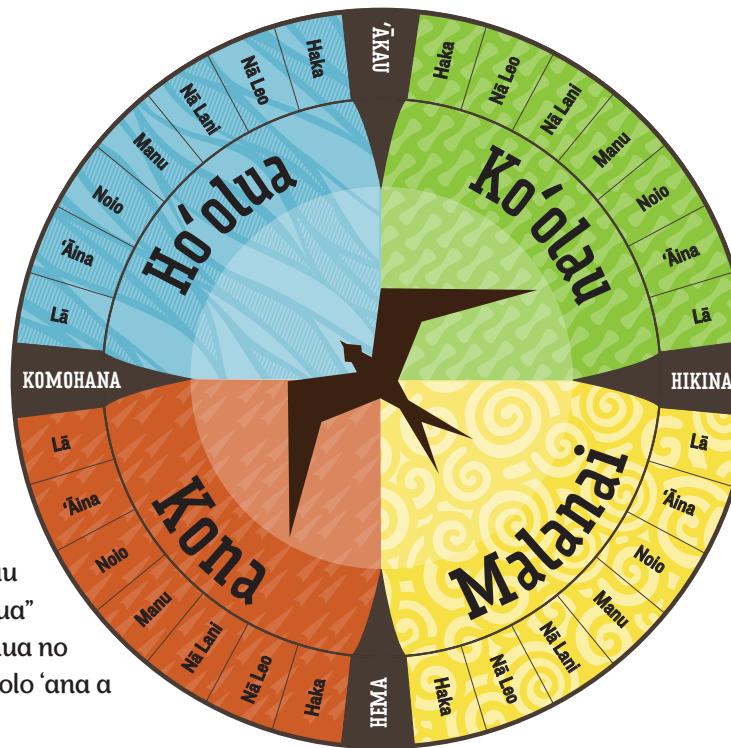
Ma loko o ke ko'ihonua pae wa'a, mai Tahiti mai i pae mai ai nā kūpuna i ka pae 'āina 'o Hawai'i. Hiki maila nā kānaka holo kai koa loa i ka pae 'āina a ho'ono ho i ka 'āina. Kilo lākou i nā hōkū, ka makani, a me ke au kai e ho'oholo ai i ko lākou kele 'ana ā mamao loa. Pēlā ka hana o Hōkūle'a a me 28 mau wa'a kele. Ua holo nō 'o Hōkūle'a ā puni ka honua 'ehā mau makahiki a ho'i hou maila no ka paipai 'ana i ka "Mālama Honua" 'ana me ka mana'o e mālama pono ko ka honua a pau i ka honua no nā hanauna e hiki mai ana. He 47,000 mau mile holokai kona holo 'ana a ua kū ma 85 mau awa kū moku ma 26 mau 'āina.

HANANA:

Aia ma hea ma ka honua e makemake ai 'oe e holo ma luna o Hōkūle'a? E kaha i ke ala ma luna o ka palapala'āina.

Ho'olako 'ia ke ki'i e: Polynesian Voyage Society www.hokulea.com

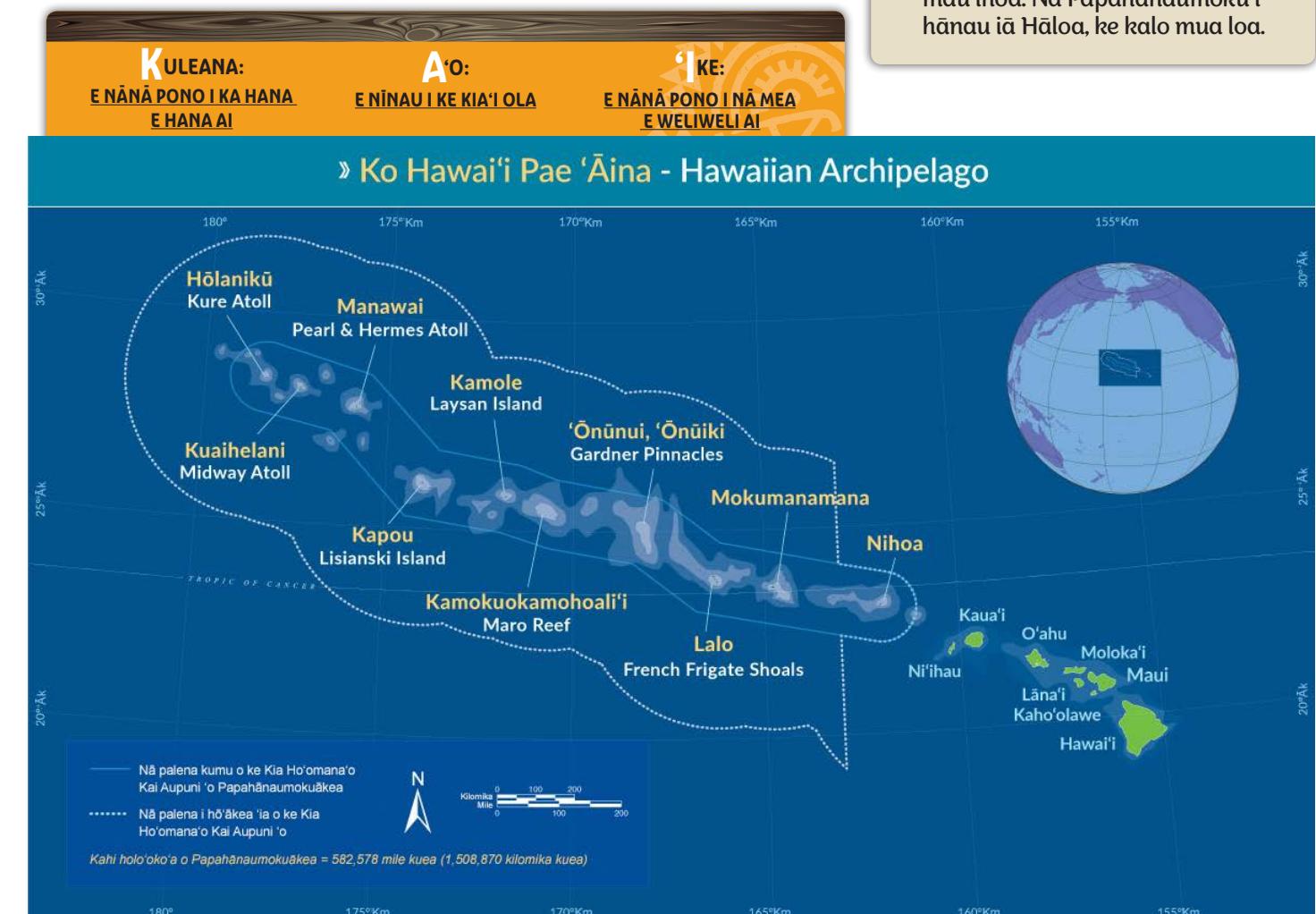
PAPAHĀNAUMOKUĀKEA

Ua ao hawai'i, ke 'ōlino nei, mālamalama.

Ua nui ke a'o 'ana ma Hawai'i, ua nui ka 'ike.

He 139,797 mau mile kuea ka nui ākea o Papahānaumokuākea, 'o ia kekahi o nā pō'ai ho'omalu 'ia o ka honua holo'oko'a. Aia ma ka Pae 'Āina Komohana 'Ākau o Hawai'i. 'O ia nā mokupuni kūpuna. Ua mana'o 'ia he kohu wao kele ma ke kai nā 'āpapa o Papahānaumoku. 'O ia ka home no 7,000 mau 'ano i'a me nā manu.

'O ka 'ōpala lana ma ke kai kekahi o nā mea nui loa e ho'oweliweli nei i kēia mau i'a me nā manu. I kēlā kēia makahiki, pae ma kahi o 50 kana 'ōpala i uka ma kēia mau mokupuni me nā mokupuni pālahalaha i loko o Papahānaumokuākea, a 'eha nā manu, a pa'apū nā 'āpapa, hihia nā i'a me nā honu. No waho mai kēia 'ōpala o ka pō'ai ho'omalu, a pae mai kekahi o ka 'ōpala mai nā mokupuni nui o Hawai'i kekahi, nui nō ka minamina. No laila, e ho'omaopopo, iā 'oe e mālama ana i ke kai, mālama pū nō 'oe i nā i'a me nā manu.

UA 'IKE NŌ 'OE?

1. 'O Papahānaumokuākea ka home no 'ehā mau 'ano manu i loa'a 'ole ma kahi 'ē ma ka honua, 'o ka manu kakā i nui loa ai ke kānalua 'ia o kona laupa'i, 'o ia ke kakā Kauō.
2. Aia ma luna o ka mokupuni 'o Mokumanamana ka huina nui loa o nā kahua ho'omanamana ma ka Pae 'Āina 'o Hawai'i.
3. Ua kapa 'ia 'o Papahānaumokuākea ma muli o 'elua mau akua – 'o Papahānaumoku a me Wākea. No ke ko'ihonua, 'o Kumulipo, kēia mau inoa. Na Papahānaumoku i hānau iā Hāloa, ke kalo muu loa.

'O au, 'o _____, ua pau ia'u nā hana a pau i loko o kēia puke, 'o Nā Hana Ho'opalekana Kai a me ka 'Ike Ho'omalu. Ke ho'ohiki nei au e hana e like me ka mea i'a'o 'ia no nā hana ho'opalekana kai a me ka 'ike ho'omalu a e hō'iKE'iKE au i nā hana K.A.'I. i ko'u 'ohana a me nā hoa.

E noi i kekahī makua nāna e ho'opihapiha i kēia papa helu e ki'i ai 'oe i kāu makana ma ke Ke'ena o Nā Kama Kai i kokoke iā 'oe!

- Ua loa'a ia'u a me ka'u keiki ka puke, 'o Nā Hana Ho'opalekana Kai a me ka 'Ike Ho'omalu.
- Ua hō'iKE'iKE ka'u keiki ho'okahi a 'oi mea hou āna i a'o ai i kekahī lālā o ka 'ohana.
- 'O _____ kā mākou kahakai punahele e hele ai ma Hawai'i nei, 'o ia ko mākou home kū ho'okahi.
- Ua ho'ākāka ka'u keiki i nā hana K.A.'I. ia'u.

Pūlima Makua _____

KULEANA: E NĀNĀ PONO I KA HANA E HANA AI
A'O: E NĀNAU I KE KIA'I OLA
'I KE: E NĀNĀ PONO I NĀ MEA E WELIWELI AI

MAHALO I KO MĀKOU MAU HOA KĀKO'O

WCITARCHITECTURE

NOAA
FISHERIES

The GIFT FOUNDATION OF HAWAII

LEAHI
Swim School

Nā Kama Kai 501(c)(3)
PO Box 1803
Wai'anae, Hawai'i 96792

(808) 864-9164
nakamakai.org
info@nakamakai.org